

LITERATURA

UHLÍŘOVÁ, L. – SVOBODOVÁ, I. – PRAVDOVÁ, M. (2005): Současný stav a perspektivy jazykové poradny. *Naše řeč*, 88, s. 113–127.

Anna Černá

Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i
Letenská 4, 118 51 Praha 1
cerna@ujc.cas.cz

Kruh přátel českého jazyka v akademickém roce 2008/2009

I v uplynulém akademickém roce zorganizoval Kruh přátel českého jazyka – nově pod patronací Ústavu českého jazyka a teorie komunikace Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze – dvě desítky populárně založených přednášek na rozmanitá témata jazykovědná i literárněhistorická. Jazyk Jaroslava Durycha analyzoval **Karel Komárek** (Olomouc) v přednášce *Jaroslav Durych v chrámě češtiny* (8. 10. 2008). Soustředil se přitom na vybrané rysy autorova jazyka, které jsou pro jeho texty zvlášť charakteristické: slovosled (vědomě napodobující češtinu barokního období), neutralizaci autorské 1. osoby, rytmus prózy a intertextuálnost založenou na citátu. Konkrétně tak zdokumentoval a v mnohých případech i úspěšně zkorigoval dosavadní obecná tvrzení o záměrné archaizaci Durychova jazyka a stylu. Pozornosti a komentáři **K. Komárka** neušla ani úroveň pravopisných a jazykových úprav v novějších edicích Durychových textů. 15. 10. bylo početné auditorium svědkem a posléze i diskutérem *Kulatého stolu ku příležitosti 70 let Kruhu přátel českého jazyka*, který se odehrával pod taktovkou **Jana Chromého** a **Františka Martínka**. V chronologicky uspořádaných vstupech promluvili o jednotlivých dějinných etapách Kruhu **Jan Chromý** (úvahou o myšlenkových východiscích a předchůdcích Kruhu a o osobnosti **J. Hallera**), **Ivan Lutterer** (četbou starší publikované vzpomínky i následným vstupem do diskuse), **Vladimír Šmilauer ml.** a **František Martínek** (zprostředkováním vzpomínek **Vladimíra Šmilauera st.**, **Marie Hallerové** a **J. V. Bečky**), **Jarmila Paněvová** (odborně i osobně vřelou připomínkou klíčové osobnosti Kruhu – **Vladimíra Šmilauera**) a **Ondřej Koupiš** (zamyšlením nad „soudobými“ dějinami Kruhu pod vedením **A. Sticha**). *Básnická osobnost Josefa Kostohryze (1907–1987)* byla o týden později (22. 10.) tématem vystoupení **Jany Steinerové** (Praha). Autorčiným cílem bylo připomenout tuto významnou osobnost české literatury 20. století, již v nedávno uplynulé době nebyla z ideologických důvodů téměř věnována pozornost. Přednáška nabídla tematicko-chronologický průřez Kostohryzovým básnickým dílem s poukazem na okolnosti dobového literárněhistorického kontextu a básníkova osobního životního příběhu; zaměřila se rovněž na základní témata a aspekty Kostohryzovy tvorby (prožitek času, pomíjivost, zánik, smrt; syntéza antické a křesťanské kulturní a duchovní tradice; zápas o smysl poezie; prožitek osamělosti a básnický dialog; otázka viny, a to na rovině osobní i společenské aj.). 29. 10. se zaměřil **Jan Randač** (Praha) ve své důmyslné přednášce o *Kro-*

nikách a kronikářích na přelomu 18. a 19. století na teoretické zhodnocení a docenění těchto materiálů, jedinečného pramene fixovaného svěbytnými jazykovými a rétorickými prostředky, které představují pro dnešní historiky výzvu nahlédnout do „životních světů“ jejich autorů. Dále atraktivním a úmyslně kontrastním způsobem přiblížil řadou ukázek svérázné vztahování se těchto kronik k událostem vnímaným dnes až příliš učebnicovým způsobem (josefinské reformy, revoluce 1848 aj.). Výraznou diskusi, až polemiku vyvolalo 5. 11. vystoupení J a n y V a l d r o v é (České Budějovice) *Hledáme kandidáta na prezidenta – K (ne)příznakovosti generického maskulina*, ve kterém referující na řadě příkladů dokazovala, jak může používání mužského rodu ve funkci generického maskulina ovlivnit vnímání skutečnosti a představy o ní. Mimořádný zájem vzbudila 12. 11. strhující přednáška M a r t i n a H i l s k é h o (Praha) nazvaná *Shakespeare a divadlo řečí*. Na příkladech z her Romeo a Julie a Antonius a Kleopatra ukázala stvořiteliskou a imaginativní roli slova v Shakespearových dramatech: nejzávažnější a nejpůsobivější obrazy v nich nejsou ztvárněny přímo, nýbrž zprostředkovány mluvící postavou. V l a s t i m i l V á l e k (Brno) promluvil 19. 11. o úpravách klasických textů v dnešních vydáních literatury pro děti (*Jsou úpravy klasických textů v současných nových vydáních literatury pro mládež opodstatněné?*). Jednak ukázal, že se do textů klasiků zasahuje hojně, jednak – a to hlavně – kritizoval, že se o rozsahu a důvodech úprav a „oprav“ často nedočteme v žádné ediční poznámce. *Pozdní romány Karla Sabiny* publiku představil 26. 11. M i c h a l C h a r y p a r (Praha). Dnes zapomenutá díla, napsaná poté, co byl Sabina odhalen jako policejní konfident, obsahují karikatury postav revolucionářů a negaci romantické poetiky máchovské. O týden později, 3. 12., seznámila J a n a S v o b o d o v á (Ostrava) přítomné posluchače s výsledky prvních z řady dotazníkových výzkumů zaměřených na význam spisovné češtiny v životě a na roli jazykovědců v péči o spisovný jazyk. Přednáška se jmenovala *Spisovnost kolem nás a v nás*. Desátá přednáška běhu připadla právě na 10. 12. a M a r t i n S v a t o š (Praha) v ní představil *Výuku rétoriky na jezuitských gymnáziích v 17. a 18. století a Balbínova Quaesita oratoria*. Popsal spor dvou rétorických přístupů v průběhu 17. století, tradiční humanistické rétoriky a nového umění „ostrovtypu“; učený jezuita Balbín, sám klasicista, dovedl svým studentů zprostředkovat i poznání nového stylistického směru. Podzimní běh zakončila 17. 12. M a r t i n a Š m e j k a l o v á (Praha) přehledem *Vyučování češtiny v historickém kontextu 20. století*. Ukázala v něm mj., jak do vyučování češtiny zasahovaly historické společenské změny i jakým způsobem se do něj promítaly dominující lingvistické názory.

Jarní běh kruhu zahájil 4. 3. B o h u m i l V y k y p ě l (Brno) vystoupením *Reflexe PLK v 30. letech: poznámky k jedné kapitole dějin českého intelektuálního života*, v němž poukázal na úzkou spjatost předválečné činnosti Pražského lingvistického kroužku s intelektuálním životem první československé republiky. V přednášce *Aspekty užívání přejatých slov v češtině*, konané 11. 3., nastínila D i a n a S v o b o d o v á (Ostrava) základní problémy počesťování cizojazyčných lexikálních jednotek (všimla si zvláště formální adaptace projevující se ve výslovnosti i v dalších oblastech, např. pravopisné, mluvnické, slovotvorné a sémantické). Dotkla se i problematiky jazykové normy v této oblasti (především se zaměřením na nejnovější přejímky) a dále některých souvislostí stylistických a sociolingvistických. Erbovní literárněhistorické a lingvistické téma Kruhu – téma máchovské – rozvíjel 18. 3. Z b y n ě k S e d l á č e k (Ústí nad Labem) v duchaplně přednášce nazvané *Máchův král. K politickým tématům poezie Karla Hynka Máchy*. Vedle výkladu zdánlivě konvenční Máchovy skladby Na příchod krále (1835), v níž přednášející

využil podnětů A. Sticha o Máchově politické poezii a D. Čyževského o mystickém rozměru některých Máchových básní, představil publiku Máchův způsob sémantické aktualizace některých exponovaných slov a jejich funkci v textu, jejíž výklad – citlivá Begriffsgeschichte aplikovaná na beletristický materiál – je nepochybně inspirativní pro literárněhistorické ohledávání české poezie nejen doby předřeznové. *Pišu, tedy myslím* – tak nazval svou přednášku 25. 3. Ondřej H a u s e n b l a s (Praha). Psaní (zejména psaní věcných pojednání) je podle něho účinným nástrojem učení se a pomůckou pro rozvoj uvažování i společenských vztahů. Poněvadž je však obtížné a náročné, je třeba učinit jeho výcvik pro žáky osobně důležitým a potěšujícím: volit pro psaní témata bytostně se jich týkající a vřadit ho do sociálních aktivit třídy. V aprílovém termínu 1. 4. přišli do kruhu I v a n a B o z d ě c h o v á (FF UK v Praze) a D a v i d K a c h l í k (3. LF UK v Praze); po úvodním slově lingvistky přednášel lékař a pedagog *O anatomickém názvosloví*; v názorném a přehledně i vtípně proneseném vystoupení byli přítomní zasvěceni do dějin problému počestování mezinárodního lékařského názvosloví; jeho neustálenost komplikuje nejen výuku, ale také přípravu a překládání odborných a populárních knih z oboru medicíny. Citátovým, naléhavě apelativním názvem „*Slyšte, bratři, slyšte, povím vám o něčem novém a velkém!*“ seznámila publikum 15. 4. B a r b o r a H a n z o v á (Praha) se svými zajímavými *Poznámkami k funkci exempla v kontextu středověkého kázání*. Zamýšlela se nad úlohou dosud spíše přehlížených exempl v středověké kazatelské literatuře české provenience, vedle funkce zábavně vyzdvihla i nepochybné ambice informační a sociální, stranou její pozornosti nezůstala ani jejich specifická kompozice. Nezbývá než se těšit na referentčinu důkladnou pramennou a analytickou monografii k tomuto tématu. 22. 4. se Kruh díky P a v l u J a n á č k o v i (Praha) na chvíli ocitl v pestrém *Světě literárního seriálu* první poloviny 20. století. V návaznosti na Červenkovu typologii aktů zveřejnění se výklad zaměřil na to, jakými způsoby se na prozaickém díle projevovala skutečnost, že bylo zveřejňováno na pokračování na stránkách žánrově heterogenních tištěných médií. O týden později vystoupil J o s e f T o m e š (Praha) s přednáškou na téma *Básník Viktor Dyk a jeho politické ideje*, kterou pronesl zcela plynule spatra a proložil řadou citátů z Dykovy básnické tvorby. Dyka v ní připomněl jako tvůrce a občana, který nebyl s to „pouze se dívatí“ a usiloval o sebevědomý demokratický národ a o charakterního člověka hrdého na to, že aktivně rozvíjí odkaz předků. Jarní běh přednášek Kruhu přátel českého jazyka pak 6. 5. 2009 zakončil F i l i p S m o l í k (Praha) přednáškou nazvanou *Raná znalost jazyka*. Rekapituloval v ní vývoj sporů mezi zastánci nativismu a empirismu a představil současnou méně vyhraněnou teorii časné struktury, která předpokládá, že nějaké vrozené kognitivní vybavení ve vztahu k abstraktním kategoriím nejspíš existuje, avšak není specificky jazykové.

*Robert Adam, Milan Harvalík,
Ondřej Koupil, Václav Petrbok*

Kruh přátel českého jazyka

Filozofická fakulta UK

nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1

vladimir.smilauer@tiscali.cz